

Lion Statues in the Sanctuary:

A Roaring Debate

בענין צורות בולטות בבהכ"נ

יהודה ברוך טוכמאן

שבת ר"ח פרשת קרח

June 12, 2010

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף מג עמוד א **1**

תנן התם: דמות צורות לבנות היה לו לר"ג בעלייתו בטבלא בכותל, שבהן מראה את ההדיוטות ואומר להן: כזה ראיתם או כזה ראיתם. ומי שרי? והכתיב: (שמות כ) לא תעשון אתי, לא תעשון כדמות שמי שמי המשמשים לפני! אמר אביי: לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן... ושמשין שאי אפשר לעשות כמותן מי שרי? והתניא: לא תעשון אתי - לא תעשון כדמות שמי המשמשים לפני במרום! אמר אביי לא אסרה תורה אלא בדמות ד' פנים בהדי הדדי, אלא מעתה, פרוצוף אדם לחודיה השתרי, אלמה תניא: כל הפרוצופות מותרין, חוץ מפרוצוף אדם! אמר רב יהודה בריה דרב יהושע, מפרקיה דרבי יהושע שמיע לי: לא תעשון אתי - לא תעשון אותי, אבל שאר שמשין שרי. ושאר שמשין מי שרי? והתניא: (שמות כ) לא תעשון אתי - לא תעשון כדמות שמי המשמשים לפני במרום, כגון אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת! אמר אביי: לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון, ושבמדור התחתון מי שרי? והתניא: אשר בשמים - לרבות תמה ולבנה כוכבים ומזלות, ממעל - לרבות מלאכי השרת! כי תניא הריא לעובדם, אי לעובדם, אפילו שילשול קטן נמי! אין הכי נמי, ומסיפיה דקרא נפקא, דתניא: אשר בארץ - לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות, מתחת - לרבות שילשול קטן. ועשייה גרירתא מי שרי? והתניא: לא תעשון אתי - לא תעשון כדמות שמי המשמשים לפני במרום, כגון חמה ולבנה, כוכבים ומזלות! שאני ר"ג, דאחרים עשו לו. והא רב יהודה דאחרים עשו לו, וא"ל שמואל לרב יהודה: שיבנא, סמי עיניה דדין! התם בחותמו בולט, ומשום חשדא: דתניא: טבעת שחותמה בולט - אסור להניחה ומותר לחתום בה, חותמה שוקע - מותר להניחה ואסור לחתום בה. ומי חיישין לחשדא? והא בי כנישתא דשפי יתיב בנהרדעא דאוקמי ביה אנדרטא, והוו עיילי ביה אבוה דשמואל ולוי ומצלו בגויה, ולא חיישי לחשדא! רביש שאני, והא רבן גמליאל דיחיד הוה! כיון דמשיא הוה, שכיחי רביש גביה, ואיבעית אימא: דפרקים הווי, ואיבעית אימא: להתלמד שאני, דתניא: (דברים יח) לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות.

שו"ת הרשב"א חלק א סימן קסז **2A**

ולענין מה שבא בשאלותיך אם מותר לעשות צורת אריה... לרפואה?... אני אומר על חשש ראשון דאין איסור עשייה בזה, ואפילו לא עשו לו אחרים אלא שעשאו ישראל ואפילו בולט, לפי שאין במשמי מרום דמות אריה עומד לבדו ולא משר ולא שור, אלא שפני חיות המרכבה דמות ארבעה פנים אלו, והעושה צורת פנים כצורת החיות שעושה לה דמות ארבעה פנים אלו הרי זה אסור, אבל אחת מהן לבד לא, ונדע דאם כן למה אם צריכים לפירוקיה דאביי באיסור עשיית צורת האדם מדכתב (שמות כ) לא תעשון אתי לא תעשון אותי, בא ונלמד מן הברייתא דקתני לא תעשון דמות שמשין שמשמשים לפני במרום כגון אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת... וחיות הקודש אחד מפניהם פני אדם אם כן אין לו צורך עוד לדרשת אתי אותי, אלא דלא אסור בדמות חיות הקודש אלא דמות ארבעה פנים בהדי הדדי... ושמעתי כי גם מורי הרב רבי משה ברבי נחמן ז"ל היה עושה אותה צורת אריה לאותו חלי כמו שאמרת ולא חשש לכלום

תוספות מסכת יומא דף נד עמוד א **2B**

כרובים דצורתא - משאלתי על אותם שמציירים במחזורים צורות חיות ועופות אם יפה עושים אם לאו, והשבתי ב"ל דודאי לא יפה עושים שמתור שמסתכלים בצורות הללו אין מכוונין לבם לאביהם שבשמים, מיהו אין כאן איסור דלא תעשה לך פסל וגו' (שמות כ) דהא מסקינן בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מג): שאני רבן גמליאל דאחרים עשו לו, ואפילו חשדא ליכא בציונים שהם מיני צבעים בעלמא ואין בהם ממשות כלל דלא חיישינן לחשדא אלא בחותם בולט ולא בחותם שוקע וכל שכן בדבר זה שאינו לא שוקע ולא בולט אלא מין צבע בעלמא ונראה לי דאפילו ישראל מותר לצור צורות במיני צבעים ואין בזה משום לא תעשה לך פסל דלא אסור אלא פרוצוף גמור, חקוק בששר אבל במיני צבעים מותר... אמנם על כסא שלמה אני תמיה דכתיב ושנים אריות עומדים אצל הידות ושנים עשר אריים וגו' (מלכים א י), ואין לומר דעל פי הדיבור הוה כדכתיב וישב שלמה על כסא ה' למלך (דה"א כט) שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, ואיכא למימר בהא מיגדרא מילתא שאני כמו אליהו בהר הכרמל, ושמה בהא מילתא נמי איכא למיגדר מילתא שכשהיו עדים באים להעיד בפניו היו אריות שואגים ונוהמים כמו שיש במדרש ומתור כך היו מתפחדים להעיד עדות שקר, אי נמי יש לומר אחרים עשו לו וחשדא ליכא דרביש שכיחי גביה כדאמר גבי ר"ג... ועוד נראה לי דלפי סוגיית פרק כל הצלמים (ע"ז דף מג) מוכח דכל מיני פרוצופין מותר לעשות אפילו חקוקין וחותמה בולט חוץ מפרוצוף אדם לחודיה או דמות ארבעה פרוצופין בהדי הדדי שבכסא הכבוד אדם אריה שור משר ודמות שמשין שבמדור העליון ושבמדור התחתון ותשמישי מקדש לעשות כמותן בית תבנית היכל אכסדרה תבנית אולם כמדתן בארכו ורחבו שולחן תבנית שולחן מנורה תבנית מנורה אבל מילי אחריו שרי, תדע דאמר אביי... מדלא קאמר אלא ככל הנר שמי שמע מינה דלא הדר ביה מכל מאי דשני מעיקרא

חידושי הרמב"ן מסכת עבודה זרה דף מג עמוד ב **3**

ואסיקא דדמות שמשין אפילו שבמדור התחתון אסורים, ונראה לפרש ולומר דלא שגא בולט ולא שגא שוקע, וכן בפרוצוף אדם, דלא תעשון כתיב ולא פליג רחמנא בין בולט לשוקע, אלא בשאחרים עשו לו אמור רבן דשוקע מותר ובולט אסור משום חשדא... א"כ עושה אותם לרביש שלא במקום חשדא

רי"ף מסכת עבודה זרה דף יח עמוד ב **4A**

תנן התם דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל... ומי שרי והא כתיב לא תעשון אתי לא תעשו כדמות שמי המשמשים לפני במרום כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות, להתלמד שאני דכתיב לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות

48

שו"ת רדב"ז חלק ד סימן קז

..... ותו יש להוכיח דאפי' לדעת הרי"א"ף זכרונו לברכה צורת אריה או שור או נשר כיון דאיתנהו במדור העליון אפילו כל אחד לבדו אסור לעשותו. דכיון שהשמיט הרב ז"ל כולה שקלא וטריא דפרק כל הצלמים וכתב התי"רץ האחרון דלהתלמד שאני משמע דכולא מלתא בהכי תליא אם עושה אותן להתלמד מותר ואם לאו אסור. והדרינן נמי מכל הנך תירוצי דאביי דאמר לא אסרה תורה אלא שמשים שאפשר לעשות כמותן ולא אסרה תורה אלא דמות ארבע חיות בהדי הדדי דהיינו אריה שור נשר ואדם ולא אסרה תורה אלא שבמדור העליון... שלא כדברי רבינו יצחק ז"ל דכתב דכולהו תירוצי דאביי הלכתא נינהו מדלא קאמר גמרא אלא. וכן כתב הרב רבינו ניסים ז"ל דשטה זו נכונה היא אלא דתנה ליה לגמרא למימר אלא. ולדידי הא ל"ק דבתירוצי דאביי לא מצי גמרא למימר אלא כיון דחד מינייהו לא קאי לפי המסקנא. ובמסקנא דקאמר להתלמד שאני נמי לא מצי למימר אלא כיון דמעריב ותני שלשה תירוצי בהתא מחתא והם כיון דשכיח גבי רבים גבי משיאה ליכא חשדא ודפרקים הוה ולהתלמד שאני. וכיון דלהנך תירוצי קמאי לא שייך למימר אלא דהא לא הדר ביה. גבי תירוצי דלהתלמד שאני נמי אף על גב דהדר ביה משינוי קמייטא לא אמר אלא דוק ונתשכה. אם כן נמצא לפי שטה זו דהדרינן נמי ממאי דקאמר אביי לא אסרה תורה אלא דמות ארבע חיות בהדי הדדי ואסרינן אפילו כל אחד לבדה משום דאיתנהו במדור העליון. ואם תאמר היכי מתפרשא ברייתא דכל הפרצופין מותרין חוץ מפרצוף אדם לפי שטה זו אי כפשטא קשיא... ו"ל דתנא דברייתא כולל אמרה לכל הפרצופים אבל אנו לא סבירא לן כוותיה ואין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהם חוץ... אי נמי הכי קאמר כל הפרצופים מותרין חוץ מפרצוף אדם וחביריו דאיתנהו במרכבה העליונה. הרי לך לפי שטה זו שהיא הנכונה לדעת הר"ן ז"ל דצורת אריה לדעת הרי"א"ף ז"ל אסור לעשותה...

5A

רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק ג

אסור לעשות צורות לנוי ואף על פי שאינה עבודת כוכבים שנאמר לא תעשון אתי כלומר... כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם לעבודת כוכבים, ואין אסור לצור לנוי אלא צורת האדם בלבד... והוא שתהיה הצורה בולטת... אבל אם היתה הצורה מושקעת או צורה של סממן... הרי אלו מותרות. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם אם היתה הצורה בולטת אסור להניחה ומותר לחתום בה, ואם היתה הצורה שוקעת מותר להניחה ואסור לחתום בה מפני שהנחתם תעשה בו הצורה בולטת, וכן אסור לצור דמות חמה ולבנה כוכבים מזלות ומלאכים שנאמר לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמיים המשמשין לפני במרום... צורות הבהמות ושאר נפש חיה חוץ מן האדם וצורות האילנות ודשאים וכיוצא בהן מותר לצור אותם ואפילו היתה הצורה בולטת: (השגת הראב"ד) וכן אסור לצור צורת חמה וכו'. א"א דומה שהוא מתלק בין צורת אדם לצורת המשמשין במרום. צורת משמשין אפילו הם שונים לא בולטים ולא שוקעים אסורים וצורת אדם אם אינו בולט מותר ולא יעתי: למה ומאין לו... ואחד צורת אדם וצורת שמשין שבמרום דינם שוה וכן עיקר.

5B

ר"ן על הרי"ף מסכת עבודה זרה פרק ג - כל הצלמים [דף יז עמוד ב]

..... הרמב"ם ז"ל יש לו דעת אחרת בפ"ג מהל' עבודת כוכבים שהוא כתב שם בדמות שמי מרום אסורין בין בולטין בין שוקעין ושאר כל הצורות חוץ מצורת אדם מותרין בין בולטות בין שוקעות. וזה שחלקו בין טבעת בולט לשוקע העמידה הרב ז"ל בצורת אדם בלבד. ולא ירדתי לסוף דעתו מנין לו לחלק בין צורת אדם לשמי מרום. וכולהו מלא תעשון אתי נפקא. ואף הראב"ד ז"ל השיג עליו. אולי סובר הרב דמלאכי השרת מפני שאינן בעלי גוף וכן חמה ולבנה כוכבים ומזלות מפני שאינן נראין בולטין ואף בגלגלים אינן בולטין אלא משוקעות בתוכן ליכא לאיפלוגי בהו בין בולט לשוקע. אבל דמות אדם מפני שאינן נראה אלא בולט לא מתסר אלא ככי האי גוונא. אף על גב דמאתי מפיקין ליה אפ"ה כיון דצורת אדם הנמצאת בולטת היא לא מתסר אלא בבולט.

5C

אור שמח הלכות עבודה זרה פרק ג הלכה י

וטעמא דצורת אדם דוקא בולטת. נראה עפ"י המכילתא (בחדוש פ"י) שפירשו לנו עומק פשט הפסוק (שמות כ. ו). לא תעשון אתי אלקי כסף, שאם עשית במקדש כרובי כסף המה כאלקי כסף, ואלקי זהב לא תעשו לכם, שאם עשית במדינה המה כאלקי זהב, ונמצא דהתורה הקפידה שלא יעשו פני כרובים במדינה. וזה פני אדם, אפי' זוטרא כדאמר ריש סוכה (ה, ב), וכמו שכרובים המה בולטים כן מה דאסור לעשות צורת אדם הוא דזוקא בולטת, ... אבל מה דדרשו חכמים על מה שבמדור עליון ותחתון מנא לו לחלק בין בולטין למשוקעין, כן כ"ל בזה

6A

מרדכי מסכת עבודה זרה פרק כל הצלמים

השיב רבינו אפרים לרבינו יואל [רמז תתמ] על צורת עופות וסוסין שציינו בהב"ב ששאלת אם מותר להתפלל שם... אינו דומה לטבעת שיש עליה חותם שהוא דמות צלם פרצוף אדם או דמות חמה ולבנה ודרקון שעובדין להם... אבל צורות עופות וסוסים אין העובדי כוכבים עובדין להן אפילו כשהן תבנית בפני עצמן וכ"ש כשהן מצויירין על הבגדים ותנן כל הפרצופין מותרים חוץ מפרצוף אדם... הלכך אין כאן בית מחוש... ורבינו אליקים חמיו של ראב"ן פי'... הא דתנן כל הפרצופים מותרין חוץ מפרצוף אדם היינו בעושה כדמתרץ אביי. והאי כל לאו דוקא דהא צורת חמה ולבנה ודרקון הם בכלל האיסור הואיל וחשיבי... צייריה ופלחיה... ש"מ האי כללא לאו דוקא כדאיתא ר"פ בכל מערבין דאין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ. ועוד יש לומר דזוקא אביי הוא דמוקי לה הכי בעושה אבל אנו ק"ל כרבא דאמר כולה במוצא... אלמא במוצא מותרין ובעושה אסורין. ובמכילתין אסור לעשות אפילו פרצוף בהמה וצפור וחגבים ודגים שנאמר תבנית כל בהמה אשר בארץ... וע"פ הראיות הללו צוה להסיר צורות אריות ונחשים שציינו בהב"ב בקולוניא. והמיימוני כתב פ"ג דהלכות עבודת כוכבים אין איסור לטיי אלא צורת אדם בלבד

ספר אור זרוע ח"ד פסקי עבודה זרה סימן רג (68)

מעשה בקולניא שצרו בחלונות של ביהכ"ס צורות אריות ונחשים. ושאלו להרב ר' אליקים זצ"ל והשיב הוזהרנו בדבור שני מלעשות כן דכתיב לא תעשה לך פסל... נמצינו למידין מיכן שאסור לעשותם. ואם יעלה על לב אדם לומר והלא מצינו בבית עולמים שהיו שם כרובים ושאר צורות הואיל והותרו לשם הותרו נמי בבתי כנסיות. הלא מקרא מלא הוא שאסור לעשות כן. דתניא לא תעשו לכם. שלא תאמר הואיל וניתנה רשות לעשות בבית המקדש הרי אני עושה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ת"ל לא תעשו לכם. ואף בבית עולמים נמי בדבר שנצטוו כגון שני כרובים אם הוסיף ועשה ארבעה הרי הם כאלהי זהב. ולכך נאמר אלהי זהב. ואם ראייתן ממה ששינוי כל הפרצופין מותרין חוץ מפרצוף אדם והיינו בעושה כדמתרץ אב"י. יש להשיב האי כל לאו דוקא הוא... ואף על גב דקתני כל הפרצופין מותרין חוץ מפרצוף אדם צורת חמה ולבנה ודרקון כלל האיסור הואיל וחשיבי ציירי ופלחי ליה. ומדברא נמי איכא למישמע דהאי כל לאו דוקא הוא... ואין למידין הימנו. וכן מצינו בכמה מקומות דאע"ג דקתני כל חוץ לאו דוקא הוא ואפי' אם תימצי לומר דהאי כל דוקא הוא יש להשיב ולומר דאב"י הוא דמוקי ליה הכי בעושה ורבא אמר כולה במוצא נמי... אבל בעושה במעשה דר"ג ליכא למילף התירא בדבר זה דקא מסיים בה ואזיל להתלמד עבד. אבל בעשייה שלא להתלמד אסור... ועוד מאחר שהמתפלל מצווה שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר. וגם שינוי הרוצה שיעשיר יצפון. כששוחה בברכותיו נראה כשוחה לאותם צורות ויש לחוש לכך... ואל ישיב המשיב מאדרסא דב' כנישתא דהתם מלך פרס העמידו כד' להעבירם על דתם וכשבטלה הגזירה סלקוה משם... עכ"ל התשובה: זכורני כשאני המתבר נער קטן. והיו מצייירן במיישין בבית הכנסת עופות ואילנות ודנתי שאסור לעשות כן. ממה ששינוי מפסיק משנתו ואומר מה נאה אילו זה. אלמא שמחמת שנותן לבו לאילו יפה אינו מכוין למשנתו ומפסיק. כ"ש תפלה שצריכה כוונה טפי שאינו יכול לכיין כראוי כשמסתכל באילנות המצויירות בכותל:

תלמוד בבלי מסכת יומא דף נד עמוד ב (7A)

אמר ריש לקיש: בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה. הוציאון לשוק ואמרו: ישראל הללו. שברכתן ברכה וקללתן קללה. יעסקו בדברים הללו? מיד הזילום. שנאמר (איכה א) כל מכבדיה הזילה כי ראו ערותה.

איכה רבה (וילנא) פתיחות (7B)

ט רבי יצחק פתח (ירמיה נ"א) בושנו כי שמענו חרפה כסתה כלמה פינו כי באו זרים על מקדשי בית ה'.... נכנסו לבית קדשי הקדשים ומצאו שם שני כרובים נטלו אותן ונתנו אותן בכליבה והיו מתזירין אותן בחוצות ירושלים ואומרים לא הייתם אומרים שאין האומה הזאת עובדת כוכבים. ראו מה מצינו להם ומה היו עובדים

מדרש אגדה (בובר) שמות פרק כה (7C)

[יח] ועשית שנים כרובים. והלא אמר לך יוצר במעמד הר סיני לא תעשה לך פסל וכל תמונה (שמות כ"ג). לא קשיא, לך לא תעשה אבל ל' עשה. כיוצא בו מחלילה מות יומת וגו' (שמות ל"א י"ד) ובמקום אחר אומר וביום השבת שני כבשים (במדבר כ"ח ט'). כיוצא בו ערות אשת אחיך וגו' (ויקרא י"ח ט"ז). ואמר אחר מכאן יבוא עליה (דברים כ"ה ה):

דרשות מהר"י מינץ דרוש שביעי (7D)

והי' ל"א הנאון זל ממנו תרון אצל פני סגור
הי' נקב עשה, והוא שכלותו פלגו
עבדו תכיר לעשות ולהחזיק בענינים מלאכים מתי
הנאון בעלמא, שמה הוליס יתו לאריהם ויתנו
עמם פלג וסמיה מלחה ללכות ויעבו לוס. וי"ל
נקב סגור שהכיר היה נשן פליהם סמיה מיהם
עשה כס שלג נשן לוס ללכות כי פנודת פלג הכיר
כנשן יתו.

אני מיה ללכה לנדב. רחמי כי פוד להסיר על מה
עמקיים, ולכאורה לוי עמקם הכוזבים הוא
סגור למה שנאמרו כלל עמקם לך סגור

הנאון כי קטיה זו מטיקרא לוי פלגא היה
דלכיה למיגר דחזקתם לא עשה לך סגור

לוי כחכמתם פלג סמיה כעמיה כלתם מיהם חסודת
לדג סגור לכה למשי בה עמקיה לוס ללכות.
הוא פלג מחד ומיה:
ולכך הי' יתלים ליקו כעמם הוא פלגו כחכמה
דכין פלג סיו עמקיה פלג הכסודת סלחיה
ומגדיל פלגו ומיהם מליס, דק דעקוס ומיהם פו
ומיהם פלגו אל פני הכסודת מביהם לפלג, להודת
פלגו עמקיה ומיטובדיה לנמי טורס כמיהם נלחין
כמו שפננו למטה. ליקא למיהם מיטו כלמיהם
למיהם להחזק לוחם ללכות להסמכות לוס ולמגדס.
והיה תרון סגור פלג פלג סגור לוי כחכמה כחכום
פלגו זו קטיה כל. דמי שהכיר לא לא עשה לך
פלג לוי לוחו לעשות הכוזבים, כהה כחכמה סגור

סגור פלגו לני עמיה הכוזבים, כמו עמקיה
כחכמה נמי פלג לוי ולסוד פלג סגור לני יתו.
לכיה דמי להקצות קטיה כו פלג פלג סגור מלי
לך הכיר למנו לעשות פלג סגור לוי כחכמה פלג
ומיהם פלג נקב פלג סגור לוי כחכמה. ומדיה ללכות
כמו עמקיה כחכום כחכום לוי (דף טו) דלכיה למיגר

שו"ת רב"ז חלק ד סימן קז (8)

שאלה מעשה היה בקדיא בראובן שסד בית הכנסת... רצה לכתוב על גובה ההיכל שמו ושם אבותיו... ורצה להשים למעלה מן ההיכל סימן דגל משפחתו... והוא צורת אריה וכתר בראשו... ולקח לו אבן שיש וצוה את האומנין לעשות לו פסל דמות אריה מזהב וכתר מלכות בראשו... תשובה. יפה עשו הקהל יצ"ו שמנעו ובטלו שמץ עבודה זרה מכה"נ ועליהם תבא ברכת טוב ושכרם... וא"ת איך התייר הרב זכרון לברכה לעשות צורת אריה כאשר העיד עליו הרשב"א זכרוננו לברכה בתשובה. לא קשיא דאיכא למימר לרפואה שאני... אי נמי יש לתרץ שהצורה שעשה הרמב"ן זכרוננו לברכה לא היתה בולטת אלא שוקעת... אי נמי שלא היה אלא צורת חצי הגוף... אבל גוף שלם כנדון דידו לא התייר אלא אדרבא אוסר בהדיא. וא"ת... בבית הכנסת דאיכא רבים ליכא למיחש לחשדא כההיא אנדריטי דהו' בבי כנישתא דשף וייתב כנהרדעא ורב ושמואל הוו עיילי ומצלי ביה. י"ל דאע"ג דליכא חשדא מכווער הדבר להיות צורה זו בבית הכנסת. וההיא אנדריטי באונג היחווהו רבי כנישתא ומשום הכי הוו מצלו ביה. דאי משום חשדא ליכא דרבים הוו. ואי משום מכווער הדבר מאד הם לא הניחו שם אלא באונג הונח שם... אבל להניחו שם מדעת וברצון אין לך דבר מכווער מזה. הרי לך בהדיא שאפ"ל לבעלי השטה האחרת מכווער הדבר לרבים לעשות להם צורה כזאת... הילכך צורה משונה כאריה מזהב וכתר מלכות בראשו מונח למעלה מן ההיכל הכל מסתכלים בו ומפנים אל מדעתם. וזה דבר ברור לכל בעלי הישר המודים על האמת. ותו איכא טעמא אחרינא שהרי האריה הוא מלך על כל בני שחץ ומושל על כל החיות ועל כל הבהמות והוא הגבור על כולו ועל כן נמשל בו ויתברך דכתב אריה שאג מי לא יירא. וכבר ידעת שכל הדברים יש להם שר ומושל ודוגמתם למעלה ואם כן ראובן זה שעשה צורת אריה ונתן כתר מלכות בראשו כאלו מכתיר וממליך את דוגמתו על כל העולם ונמצא שהוא מותו כח וממשלה לאל אחר... ואל יהי טעם זה קל בעיניך שהרי הוא נכון כפי הנגלה והנסתר... והוא הדין והוא הטעם אם מכין ראובן להגביה דגלו ונסו שנראה כאלו מגביה אותו למעלה מספר תורה וכאלו רוצה שישתחוו לדגלו ונסו שיש בזה שמץ ע"ז. ואעפ"י שיאמר ראובן כי מעולם לא נתכוון לדבר מזה גם אם נודה לו... תו איכא טעמא אחרינא שע"ז שמסתכלים בצורה זו אין מכוונים להם לאביהם שבשמים... וטעמא דמלתא ל"ל כיון דעכו"ם כל מאי דמשכח מן הצורות פלח אם כן איכא למיחש לחשדא... ובבית הכנסת דאיכא רבים דליכא חשדא מכווער הדבר לכולי עלמא. עוד יש בענין המכווער הזה חלול השם גדול לאין קץ מכמה צדדין וצדדין... כללא דמלתא שהמעשה המגונה הוא אסור מכמה טעמים חדא שעיקר הדין פלוגתא. ותו דיש לחוש לאחרונים שעשו מעשה. ותו דמקצת הראשונים לא התיירו אלא לרפואה. ותו דמינקט לחומרא באיסורי תורה עדיף טפי. ותו כיון שיש בזה שמץ ע"ז ראוי להחמיר. ותו דקרוך לודאי שעובדים לצורה זו. ותו דאפילו אם הוא ספק יש להחמיר משום חומרת ע"ז ותו כיון דצורה זו מכלל נושאי המרכבה ראוי להחמיר בה. ותו דבבית הכנסת מכווער הדבר. ותו דאית בה משום ובחוקותיהם לא תלכו. ותו דאסור להסתכל בדיוקנאות. ותו דאיכא חלול השם. ותו דאין ראוי שיהיה בבית הכנסת שום רמז להם. ותו דעל ידי שמסתכלין בצורה אין מכוונים להם. ותו דמגביה את כח האריה למעלה מספר תורה בחיל. ותו דנראים כמשתחוים לצורה. ותו שיש בדבר מתקנות. הרי לך כמה טעמים שכל אחד לבדו מספיק לכל חרד אל דבר ה' כל שכן בהצטרפות כולם. ואם יסכימו חברי אמינא בשמתא דשמתייה ברק למרוח ליהויה כל מי שיניח צורה זו או כיצא בה בבית הכנסת. ושאר ישראל הכשרים פטורים ועליהם תבא ברכת טוב:

בית יוסף יורה דעה סימן קמא (9A)

...הילכך מדברי כולם נלמוד דבכה"ג שהיו מצויירים בכותל שרי ושלא כדברי רבינו אליקים. ועוד דאפילו לסברת הר"ן והרמב"ן כיון שאין הגויים עובדים לאותן צורות אפילו אם היו בולטות מותרות... הילכך נקטינן כדברי רבינו אפרים דכולהו סברי כוותיה וליתא לדברינו אליקים מקמינה דהוי ליה יחיד לגבי רבים. ומה שפירש רבינו אליקים... הא כי כן לאו דוקא הוא דהא צורת חמה ולבנה ודקרון הם בכלל האיסור. אינן יודע מה הועיל בכך דמכל מקום שאר פרצופין חוץ מג' צורות אלו מיהא מותרים וההוא עובדא שציירו בבית הכנסת כיון שלא היו מצורות אלו ודאי שרי. ומ"ש וע"ל דדוקא אבי הוא דמוקי לה בעושה אבל אנו קיימא לו כרבא דאמר... י"ל דרבא לא נאדי מאוקימתא דאביי אלא משום דדחיקא ליה לאוקמי רישא וסיפא בחד גוונא ומציעתא בחד גוונא ולהכי אוקמא כולהו במוצא אבל לענין דינא אין הכי נמי דסבירא ליה כאביי דשרי לעשות כל הפרצופין חוץ מפרצוף אדם... ומ"ש דבמכילתא אוסר לעשות אפילו פרצוף בהמה וכו' י"ל דההיא בבולטת דוקא... ולע"ד נראה לומר דבמכילתא מיירי בעושה עבודה זרה ממש ואפילו לגוי אי נמי בצורות שמנהג הגויים לעבדן והיינו דמייתי לה מלא תעשה לך פסל אבל צורות שאין מנהג הגויים לעבדן משרא שרי... ומה שכתב שע"פ הראיות האלו צוה להסיר צורות אריות ונחשים שציירו בבית הכנסת בקולוניא לא ידעתי מה הועיל בתקנתו. דהא לדברי הכל שאר פרצופין שרו במוצא... ומשמע דלקיימו נמי שרי דכיון דלית ביה חשש עבודה זרה אמאי אסרינו לקיימו... ואפשר לומר דאע"פ כן לא רצה שיהיה זכר וקיום לדבר שנעשה באיסור לפי דעתו ז"ל. אבל כבר כתבתי שכל הפוסקים חלוקים עליו ומתירים לעשות כן אפילו לכתחלה:

שולחן ערוך יורה דעה הלכות עבודת כוכבים סימן קמא (9B)

אסור לצייר צורות שבמדור שכינה כגון ד' פנים בהדי הדדי, וכן צורות שרפים ואפונים ומלאכי השרת, וכן צורת אדם לבדו, כל אלו אסור לעשות אפילו הם לנוי, ואם עובד כוכבים עשאם לו אסור להשתוותם. הגה: ומיהו אם מוצא אותם, מותרים, מלבד בחמה ולבנה שדרך העובד כוכבים לעבדם או שיש הוכחה שעשאו לעבדם, שאז אסור ככל הצלמים, כמו שנתבאר בריש הסימן (טור). במה דברים אמורים, בבולטות, אבל בשוקעת, כאותם שאורגים בבגד ושמציירים בכותל בסמיני מותר לעשותם, וצורת חמה ולבנה וכוכבים, אסור בין בולטות בין שוקעות, ואם הם להתלמד, להבין ולהורות כולו מותרות אפילו בולטות. (יש מתירין בשל רבים, דליכא חשדא) (טור בשם הרא"ש). צורות בהמות, חיות ועופות ודגים, וצורות אילנות ודשאים וכיוצא בהם, לא מותר לצור אותם, ואפילו היתה הצורה בולטת. יש מי שאומר שלא אסרו בצורת אדם ודקרון אלא דוקא בצורה שלימה בכל איבריה, אבל צורת ראש או גוף בלא ראש, אין בה שום איסור לא במוצאו ולא בעושה. (וכן מהגני).

ש"ך יורה דעה סימן קמא 10

ל צורות הבהמות וחיות - משמע דאפילו אריה מותר. וכן פסק הרשב"א בתשובה סימן קס"ז ... והב"ח בקוב"א אחרון אסר וטענתו דהלא הכוכבים ומזלות במדור התחתון הם ואסורים ומזל ארי עומד לבדו בחודש אב ושור בחודש אייר ואסור לעשות עכ"ד. ולפי דבריו כל ה"ב מזלות אסור. אפילו כל א' בפני עצמו. ומעולם לא שמענו מי שנזהר בה נגמ במדכי ואגודה פרק כל הצלמים במחלוקת ר' אפרים ור' אליהם משמע דמה"ט דעומד בחודש אב לבדו אין לאסור אריות ... הלכך נראה דהא דאמרינן דמזלות אסורים היינו כל י"ב מזלות ביחד דומיא דארבעה פנים להדי' כן ב"ל

שיורי ברכה יורה דעה סימן קמא ס"ק ג 11

ג. דין ג. צורות הבהמות חיות ועופות וכו'. בבית הכנסת או בבית מקום שמתפללין בקביעות פשיטא לי דאסור. כדברי רבינו אליקים שהביא הבית יוסף, וכל הראיות שהביא בב"י כנגדו יש לגמגם בהם. והמורים התר להתפלל בקביעות במקומות שיש צורות אלו עתידין ליתן את הדין. הרד"ך בהגהותיו כ"י. ועתה נדפסו תשובות מרו הקדוש ספר אבקות רחל. ובסימן ס"ג כתב שדברי רבינו אליקים עיקר. ואסר לשום על ההיכל אבן מצויירת כצורת אריה וכיוצא, וכן הסכים מהר"ם מפאדוה שם סימן ס"ה. והסכימו עם מהר"א קאפסאלי דאסר

שו"ת אבקות רחל סימן סג 12A

אם מותר לשים על ההיכל אבן מצויירת כצורת אריה... תשובה. ראינו את אשר כתב החכם כה"ר אליהו קפסאלי... להחמיר ולאסור... ודרש מאתנו אם כנים דבריו... ראוי לכל אשר נגע ה' בלבו למחות בדבר זה. עם היות שלדעת הרמב"ם שאר צורות חוץ מצורת אדם מותרים אפילו בולטים כבר הכריע הר"ן בפרק כל הצלמים דשאר בולטות אסורות משום חשדא... ורבי אליקים אסר לצור צורות בעלי חיים... ואע"פ שרבי אפרים מתיר. דברי רבי אליקים עיקר שעשה מעשה וצוה להסיר צורות אריות ונחשים שציירו בבית הכנסת בקאלוניא... ועוד נראה לומר דבכי האי גוונא דבב"ד לא יתיר רבינו אפרים דהא אפשר דלא איירי בבולט... ועוד יש לחלק דשאני התם שכבר ציירו אותם... אבל אם היו שואלים ממנו לצור צורות בבית הכנסת לא היה מתיר אי משום חשדא ואי משום דמתוך שמסתכלים באותם צורות אין מכוונין לבם לאביהם שבשמים... ועוד יש לחלק דהתם היו אותם הצורות לצדדי בית הכנסת אבל אם היו מציירים בכותל שהקהל היו מתפללים כנגדו היה מצוה להסירם משום חשדא. דאע"פ שאין הגוים עובדים לאותם הצורות כיון שרואים תמיד הקהל משתחוים כנגדם הוה חייש לחשדא. ועוד יש לומר דע"כ לא התיר רבינו אפרים אלא בצורות עופות וסוסים מפני שאין הגוים עובדים אותם אבל צורת אריה כיון שהגוים מציירים אותו לאחד מארבעה חיות שבמרכבה... אפשר דמודה רבינו אפרים דאסור. ואפילו להרמב"ם נראה לאסור דע"כ לא שרי אלא בצורות שבכתבים אבל בבית הכנסת אפשר דמודה דאסור משום חשדא, וזע"ג דרבינו נינהו נראה דלא חש לההוא תירוצ' מדלא חילק בין רבי' ליחיד... ואפילו מי שרצה לומר דרבינו שאני מודו דמכוער הדבר

שו"ת אבקות רחל סימן סה 12B

..כתב יד החכם השלם האלוף כמהר"ר מאיר אשכנזי י"ה מפדואה... שמועה שמעתי ותרגז בטיני שאחד מתושבי עירכם... העמיד ארי של אבן על ההיכל מקום אשר כל העם משתחוים כנגדו... לפי דיני הגמ' מינא להקל כי אין איסור כי אם בפרצוף אדם. גם בבית הכנסת מינא לו סמך היתר מההיא בי כנישתא דשפי ויתבי בנהרדעא דהוה ביה אנדריטא. ובאמת הבניין הזה חשב לדחות דברי רבינו אליקים... והוא גברא כתב שהמרדכי אינו מסכים לדבריו. כאשר הביא אחריו דברי הרמב"ם שהעלה דיני הגמרא. ואני אומר שהבלי יפצה פיהו. שהרמב"ם אינו מדבר בבית הכנסת... וצורת אריה שהוא א' מצורת המרכבה אף כי אין איסור כי אם ארבעתם יחד מ"מ הדבר מכוער... וכבר ראיתי נפלאות מתורת הרב המובהק מהר"ר אליהו קאפסאלי י"ה אשר קנא לאלהיו ואסר ומחה בידו וכתב לאיסור ואמינא ליה יישר

שו"ת אבקות רחל סימן סו 12C

נשאלתי על בגד משי שאורגים בו מיני ציורים וכתובים דמות עופות אם מותר לעשות ממנו פרוכת לפני ארון הקדש. תשובה. נראה דודאי שרי ואין בו בית מיוחד. ואפילו אם היה צורת אדם אפשר דשרי... כל היכא דשכיחי רבים ליכא למיחש לחשדא כלל... ואם דעת המגמגמים הוא... שרבינו אליקים צוה להסיר... הוה להו למיסק אדעתיה. דאין לסמוך על שום פסק שנמצא כתוב עד שידרשו לדעת אי יחידא הוא או עם רבים אשר אתו. וגם להבין תוכן דבריו... שאפילו רבינו אליקים לא אסר אלא לעשותו בידיים אבל במוצא מותר... ונ"ד מוצא עשויו הוא שהרי אינו עושה עכשיו צורות הללו... ואין לדחות לומר דלא שרי רבינו אפרים אלא שיהיו אותן צורות בבית הכנסת אבל לא שיהיו לפני הכותל משתחוים נגדו. דמאחר דליכא חשדא בצורות הללו כר למשתחוה נגדם כמשתחוה נגד בגד או כותל שאין בו צורה... וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם שנסאל מה הוא הדבר הנקרא בינו ובין הקיר ולמה נמנעוהו... והשיב שהטעם שהצריכו להתקרב אל הקיר בשעת התפלה הוא כדי שלא יהא לפניו דבר שיבטל כוונתו והבגדים התלויים אינם אסורים... והבגדים המצויירים אע"פ שאינם בולטות אין נכחו להתפלל כנגדם... כדי שלא יהא מביט בציורים ההם ולא יכוין בתפלתו. ואנחנו רגילים להעלים עינינו בתפלה בזמן שיקר' לנו להתפלל כנגד בגד או כותל מצויר... ומדכתב והבגדי המצויירים אע"פ שאינם בולטות. משמע דבצורת אדם איירי. דבצורת אדם דוקא מפליג הוא ז"ל כי בולט לשוער... ואם בצורת אדם מתיר להתפלל נגדה כ"ש להתפלל נגד שאר צורות חיות ועופות דשרי... הילכך שרי ושפיר דמי לאתנוחי קמי היכלא... הנראה לע"ד כתבתי ולהיות במקום שאירע מעשה זה יש רב מוסמך אם יסכים כת"ר לדברי הרבי מורה להתיר כדלעיל אך אם לא יראו דברי בעיני כת"ר דברי הרב שומעין

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן צ סעיף כג (13A)

הבגדים המצויירים, אף על פי שאינם בולטות אין נכון להתפלל כנגדם, ואם יקרה לו להתפלל כנגד בגד או כותל מצויר, יעלים עיניו. הגה: ולכן אסור ג"כ לצייר ציורים בספרים שמתפללין בהן, שלא תתבטל הכוונה (מרדכי ריש פרק כל הצלמים).

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן צ סעיף כג (13B)

לז הבגדים המצויירי - ונ"ל דגם בכותל בה"כ אסור לצור ציורים נגד פניו של אדם אלא למעלה מקומת איש ועב"ד ס' קל"א:

שו"ת ישכיל עבדי חלק א - יורה דעה סימן ה (13C)

הלמד מכל האמור דהגם דמשום סרך איסור ע"ז ליכא, כדברי ר' אפרים, ודלא כדברי ר' אליקים. אך סו"ס אסור לצייר אותם בבהכ"נ כנגד פניו של אדם משום בלבול הכוונה. אלא למעלה מקומת איש כאשר עלתה הסכמת האחרונים כנ"ל. (ב) שוב ראיתי להגאון חיד"א ז"ל בשו"ב יו"ד ס' קמ"א אות ג'... הגה ממה שהחליט המאמר לאסור כדברי ר' אליקים מב' דאפי' היכא שמצויירין למעלה מקומת איש אסור מהטעמים שכל ר' אליקים, אלא דלכאורה אני תמה דא"כ גם במקום שאין מתפללין כלל אפי' בבית דעלמא ראוי לאסור. דהא ר' אליקים מטעם איסור עשייה נגע בה כדברי המכילתא הנ"ל. ומ"ל בבהכ"נ ומ"ל במק"א. וע"כ לא דיבר ר' אליקים בבהכ"נ אלא משום שמעשה שהיה כך היה דאין רגילין לצייר אלא בבהכ"נ משום נוי יופי. אך הרד"ק שדקדק לכתוב מקום שמתפללין בקביעות מב' דבמקום שאין מתפללין בקביעות לא מתסר. והוא תימה. ונראה דהרד"ק אינו חושש רק לאותו הטעם שכל הא"ל לד' ר' אליקים שלא יהא נראה כמשתחוה לאותם הצורות. ולכן במקום שאין מתפללין בקביעות גם שלפעמים מתפללין שם דרך עראי אין מקום לאסור מאחר דאינו אלא מפני מראית העין שנר' כמשתחוה. וזה נר' טעמו שכל דכל הראיות שהביא הרב"י כנגדו יש לגמגם בהם. והוא מטעם האמור דהגם דמכל הראיות שהביא מרן בב"י שם מב' דאין איסור בעשייתם. אך סו"ס עכ"פ אותה החששא שכל הא"ז משום שלא יהא נר' כמשתחוה אכתי' במקומה עומדת דסו"ס מפני מראית העין שלא יהא נר' כמשתחוה להם ראוי לאסור. והגם שבמקום רבים ליכא חשדה כדאייתא... מ"מ מכוור הדבר ... (ה) האמנם זו היא שקשה דעינא דשפיר חזי למרן ז"ל שם בתשו' ס' ס"ו שהאר"י להוכיח להתיר כל בתר אפכא ממ"ש בס' ס"ג ושאפי' ר' אליקים יודה דשרי. דע"כ לא אסר אלא בעושה. אבל במוצא מותר... ומהתימא על הגאון חיד"א ז"ל שם בשו"ב שפסק דינו של מרן דס"ג ס"ג הנ"ל באות ג' ודס"ו ס"ו הנ"ל באות ד' ולא העיר בהסתירה שיש בהם. דהגם דבעיקר מה שפסק לשניהם אין סתירה דהיה דס"ו ס"ג מיירי בבולטות. והיה דס"ו ס"ו מיירי בשוקעת. מ"מ מאחר דמכלולות דבריו שבתשו' הן נסתר מחמתו גם בעיקר הדין דמהיה דס"ו ס"ג מב' דאפי' בשוקעת אסור היפר ממה שהעלה בס' ס"ו. א"כ לא הי"ל לעבור ע"ז בשתיקה. והקורב אלי דתנה ודאי דע"כ לומר דמרן ז"ל הדר הוא לכל חסידיו בתשו' דס"ו ס"ג ממ"ש בב"י. וא"כ הוא הדבר י"ל ג"כ בב' התשו' כנ"ל. דהיה דס"ו ס"ו משנית קודם חזרה. והיה דס"ו ס"ג נשנית אחר חזרה. והגם דבדפוס היה דס"ו ס"ג נסדרה קודם אין מקודם ומאוחר. וכן נר' עיקר שהרי שם בס' ס"ו לא רצה להתיר אלא בהסכמת הרב המוסמך של אותה העיר כמ"ש ח"ל ולהיות במקום שאירע מעשה זה יש רב מוסמך אם יסכים כת"ר לדברי הריני מורה להתיר אך אם לא יראו דבר בעיניו כת"ר דברי הרב שומעין ע"כ. ושם בס"ו ס"ג כולם היה דעתם לאסור. וא"א דהיה דס"ו ס"ג היה הרא' ודס"ו ס"ו היא האחרונה שרוצה לחזור בו נגד כל הרבנים שהסכימו גם הם לאסור אם יסכים עמו הרב המוסמך א"כ מה יתן ומה יוסיף אותו הח' המוסמך שיעלה עמו בהסכמה. והלא הוא יחיד לגבי אותם הרבים דפליגי עליה הם מהר"א קאפסולי ומהר"ם מפדאווה והזקן מאוה"ג ר"י מינץ ובנו הגאון ר"א מינץ חמיו של מהר"ם מפדאווה שדעתם לאסור כאשר העיר עליהם מהר"ם מפדאווה שם. ועוד דאם הוא חושש לאותו הח' היחיד א"כ מכ"ש דהי"ל לחוש לגבי אותם הרבים שלא יחלוק עליהם. וא"כ מזה נראה בעליל דהיה דס"ו ס"ו היתה בראשונה. ובו בפרק היה הדבר באין ולא ורפיא בידיה ולכך לא מלאו לכו להתיר בלי הסכמת הרב המוסמך הנ"ל. ושוב נתיישב בדבר והראה פנים לאסור. והיא אותה תשו' דס"ו ס"ג שעלו עמו בהסכמה כל אותם הרבנים הנ"ל... כאופן כלל העולה מכל האמור דודאי הוא לדדינא נקטינן בד' מרן לאסור כאותה תשו' דס"ו ס"ג שהיא בתר חזרה כאשר הוכחנו וגם שכן מב' בדבריו בא"ח ס' צ' ס"ג כנ"ל. והגם דבדיעבד יש להקל מ"מ נ"ד הוי כלכתת' דכלל פעם שתוליתו הוי כלכתת' ואיטו דומה לצורות המצויירים בכותל. האמנם אפשר דיש מקום להתיר אם יכסו אותם הצורות במטלית או בנייר ע"ד שהורה מהר"ם מפדאווה

שדי חמד מערכת בית הכנסת אות י"א

(14)

יא **היה** טוהר צפיר הקדש לפת חוב"ב שפסגנו הכיכ"ג ביופי והיחול טעו הבגדים מעלמם צלרון הקדש כמה מיני לוחם נפש חים בולטים שלמים לורת נטר ופיוולא ונתקרו חבתי הדתי קללו חוכרי ובללו מהירים שלה להשחים את חצר כקר עקובו ונר היה רבא דשמיא קרב גדול מוהר"ש העליר נר"ו במכתמו הבקיה יסר אר"ש רחבת ידים אסוף חים טוקול דברי הטוקים רלשונים זלה לחמויים יוטי"א וללמד ילא מד"ק לאסור חיסר קן מדינת הן תמנהגל כי לא יתקן זה בניהב"ג בשום חופן קלל ודבריו הנתימם קלל סס כחוביס כקוב' סהרת הקדש חצר הדפיה הרב הג"ל נר"ו סל דנא פהנס ורבעי גחנזי ג"ד הובול שטיקטלים טוהב"ס הברמז סל יוד ככל מכל עיין כסמר ישרי לז הד"ר כ"ח מש' הגר"י וכן לו הובא סס ערות לחונה מעשה רב כשנזי כיה"ג בזמן גאלון סחול מ"ס המלך זיל משה הבנאי ממלמו במשקוף בויכ"נ בפחמו דעתה עוכה קני אריות בניי לחלפיות בולטים ליופי וסילוד וכמנדע זכ להג' הג"ל ז"ל טוח כי כדוכיה סויב חרס לו עי"ז ויזיה להרוב ולמקוח כל המשקוף וכן פשו והחיו סלוחות לחרות סכ"ל ומזל ון קק"ז סרע המחבר ז"ל דאם כ"כ סהמיר במשקוף פתח ביהב"ג במחון כ"ס וק"ו נפני ולמנים בהלכה חרס פ"ג סלרון יוטי"א :

15A

שו"ת דברי יציב חלק יורה דעה סימן לח

(א... והנה איכא ב' לאוין בתורה... א) לא תעשה לך פסל וכל תמונה וגו' (שמות כ' ד'). (ב) לא תעשון אתי א' כסף וא' זהב לא תעשו לכם (שם פסוק כ'). והלאו דלא תעשה לך פסל היינו לע"ז... וכשלא נעשה לע"ז ליכא הר לאו. אבל התוס' ביומא נ"ד ע"א ד"ה כרובים, ס"ל בפ"י קמא. דלאו דלא תעשה לך פסל שייך גם כשעושה לני בעלמא, וצורות חיות ועופות שבמחזורים שאני שאינו לא שוקע ולא בולט אלא מין צבע בעלמא, והאיסור רק בפרצוף גמור חקוק בששר... ובמרדכי שם סי' תת"מ, במחלוקת רבינו אפרים ורבינו אליקים, ס"ל לרבינו אליקים דגם כשאינו לעבוד איכא הר לאו... (ו)... ובתוס' בע"ז בדף מ"ג ע"א סוד"ה לא תעשון, דצורות אדם שצובעים בסדינים בצבעים וכן ברקמה מותרין כיון שאין להם פרצוף שלם אלא חצי פרצוף... אבל בתוס' ביומא נ"ד ע"א ד"ה כרובים] הנ"ל נקטו כיון שאין בהם ממשות כלל... אר שם לא מיירי בצורת אדם אלא בצורות חיות, ומשום לא תעשה לך פסל, ושם אסור כשיש ממשות היינו שכולם... אבל לגבי הלאו דלא תעשון אתי, שפיר נקטו התוס' בע"ז דבעי פרצוף שלם ולא חצי פרצוף... ויש לפרש כנ"ל דהאיסור תורה רק בכה"ג שהוא חקוק ועשוי כולו כפסל ואנדרטי ככנבוכדנצר, ולא בדרך ציור וכולטת... ולפ"ז יש לחלק בין הלאו דלא תעשון אתי דדרשינן בע"ז שם לא תעשון אותי, דלגבי אדם דייקא בגולם שלם עשוי עם העורף וכל אחוריו, וזכר לדבר וראית את אחרי ופני לא יראו (שמות ל"ג כ"ג), וכיון דאותי כמראות הנביאים עכ"פ גם אחורי בעי... וי"ל דזה שיטת התוס' בע"ז מ"ג הנ"ל, משא"כ לגבי הלאו דלא תעשה לך פסל בעי רק פרצוף גמור, והיינו בולט או שוקע לאפוקי בצבע דלית ביה ממשא וכמ"ש התוס' ביומא הנ"ל... (טו) וברדב"ז [ח"ד סי' אלף קע"ח] הנ"ל האריך לגבי צורת אריה... ויסוד דעתו... לאיסור, כיון דאיכא כו"כ עכו"ם שהורגלו בעבודת צורתם וצלמם, אבל בכה"ג שבדואי אינו נעבד מותר... ומ"ש הרדב"ז דמכוער הדבר... זה ג"כ פשיטא דהקיעור הוא משום דעכו"ם עובדין לצורות, או עכ"פ לעיקרן... משא"כ בזמנים... וכן מ"ש הרדב"ז שמה בזה שעשה צורת אריה ונתן כתר מלכות בראשו למעלה מהיכל, שהאריה הוא מלך ומושל על כל החיות וע"כ נמשל בו יתברך דכתיב אריה שאג מי לא יירא, והוי כאילו מכתיר וממליר את דוגמתו על כל העולם ונותן כח וממשלה לאל אחר וזהו סוד ע"ז, ונוסף לזה שנותנו למעלה מס"ת הנתון בהיכל ג"כ י"ל שבנ"ד שעושים באמצע שני לוחות הברית, וכותבים בהם אנכי ולא יהיה לך וגו', אדרכה מראה בזה שממליר את השי"ת על כל הכוחות ומלך על כל המלכים, ולהטעם שכתב הרדב"ז דנראה כמשתחוה להם וכן הטעם שהזכיר הרדב"ז שאין מכוונים לבם, נראה שאם הוא למעלה מקומת איש והוא על הארון קודש למעלה, אינו נראה כמשתחוה... וליכא גם בלבול הכוונה בכה"ג... (טז) אמנם הב"ח ביו"ד... אסר צורת אריה לבדו, מטעם דמזל ארי עומד לבדו ואסור לעשותו... וכנראה שהסכים עמו הטו"ד שם בס"ק י"ג הנ"ל, והנה כעת נדפס המאירי על ע"ז... ומבאר להדיא דצורת אריה שבמזלות שאני מצורת אריה דידן, שהוא רק בנקודות וכציוור המזלות... והש"ר שם בס"ק ל' כתב על דברי הב"ח שמעולם לא שמענו מי שחזר בזה (ז)... יש לצרף להיתר שבנ"ד אין הגולם של האריה שלם רק צד אחד, היינו עין אחת ואוזן אחת... אם כי לגבי חשש דרבינו אליקים מכח הלאו דלא תעשה לך פסל לא מהני בזה כלל, דגם בשוקעת ובולטת הוי הלאו וכנ"ל, אבל לגבי הלאו דלא תעשון אתי שפיר י"ל דחצי צורה מותר... (יח) תבא לדינא מכל הנ"ל: (א) המהב"ר בשו"ע סתם דצורות הבהמות חיות וכו' מותר לצור אפי' בבולטות, ומשמע אפי' אריה מותר... והמהב"ר דחה לגמרי שיטת רבינו אליקים, ובכ"י שם בסוף הסימן קראה שיטת יחיד, ואף שנתברר מהנ"ל שלא יחידאה הוא... מ"מ הרי המתברר סתם דלא כותיהו, ומ"ש בברכ"י שם אות ג' מתשובת אבקה רוכל שבס"י ס"ג כתב שדברי רבינו אליקים עיקר וכן הסכים מהר"ם פאדובא שם בס"י ס"ה והסכימו עם מהר"א קאפסאלי דאסר חידוש הוא אצלי ששם באבקה רוכל בס"י ס"ו מבאר להדיא דלא ס"ל כרבינו אליקים... ולא דע איזה תשובה כתב מקודם, ותשובת מהר"ם פאדובא שמה היה קודם שנת שכ"ה שבו נסתלק כמ"ש בשם הגדולים [מערכת גדולים מ' אות כ"ו], ואם חזר בו המחבר היה לו לשנות בשו"ע שדפסו עוד בחייו בשנת של"ד, ומזה נראה דהמחבר למסקנא לא ס"ל כהרבינו אליקים, והרמ"א שתיק ליה, ובלבוש ס"ו סתם ג"כ כהמחבר... (ב) יש לומר דגם רבינו אליקים מסכים להיתר בכה"ג דליכא שעובדין אותו כלל ואף לעיקר שלהם. (ג) לשיטת הר"ף דמשום לא תעשו אתי, יש להיתר בנ"ד באריה דהוי חצי צורה. (ד) ומשום חשדא, הרי ברבים ליכא חשדא... וענינו מכוער הדבר שהזכירו הפוסקים, ג"כ לא שייך דזה רק כשאיכא עובדין עכ"פ, משא"כ בזמנה"ז... וגם דכיון שמצויין בכל הבתים צורות שנעשין לנוי וילידים, וכן תמונות שכיחי טובא, למה ניתוש לחשדא שיעבוד לצורה זו דייקא... (ה) יש לצדד שדייקא אם עושה הנר צורות לכוונת הצורות שבמרכבה... ולא כשמצייר לפני בעלמא לדמיון האריה שביינו. (ו) יש לומר שאסור רק כשמצייר ציור מעולה של אריה וכדו', באופן שנראה כמו שהוא חי, משא"כ כשעושה רק איזה ציור וחקיו ודמיון גרוע לאריה... (ז) בכה"ג שמשמיין שני לוחות הברית באמצע, לכו"ע ליכא חשדא ושרי, ולמעלה מקומת אדם לא שייך הטעמים להחמיר, ולזה מכל הליו צדדים היה המנהג פשוט בגלילות שלנו ששמו צורות אריות, שהיו רק חצי צורה, על הארון קודש למעלה כששני לוחות הברית באמצע והכתר על הלוחות, להיפך ממ"ש הרדב"ז בעובדא של הר"א קאפסאלי, ואדרבא זה כבוד שמים שהכתר והכבוד לחי העולמים נותן התורה...

15A

בית הבחירה למאירי מסכת עבודה זרה דף מב עמוד ב

ויש אוסרין באריה ושור אף באחת לבד אם עשאן נקדות נקדות לבד על תכונת אריה ושור שבגלגל המזלות... שכשהוא עושה אותם כדוגמת מעלה ודאי כך הוא והסימן לזה כשעושה אותם נקדות נקדות אבל כל שעושה אותם דוגמת גופן שלמטה לא נאסר אלא באדם או בארבע כי הדדי שדין כדמות שמיים שבמרום

16A

תלמוד ירושלמי מסכת שקלים פרק ח [דף נ טור ד]

כתוב אחד אומר מעשה רוקם רוקם וכתוב אחר אומ' מעשה חושב מעשה רוקם פרצוף אחד מעשה חושב שני פרצופות רבי יודה ורבי נחמיה חד אמר מעשה רוקם ארי מיכן וארי מיכן מעשה חושב ארי מיכן וחלק מיכן וחורנה אמר מעשה רוקם ארי מיכן וחלק מיכן מעשה חושב ארי מיכן ומשר מיכן

168 רבינו] בחי' שמות פרק כה

יח) ועשית שנים כרובים זהב. ע"ד הפשט הכרובים במקדש ובמשכן מופת ועדות למציאות מלאכים, שכשם שצטוונו באמונת מציאות השי"ת והוא עקר הראשון מעקרי התורה, וכענין שכתוב: (לעיל כ, ב) "אנכי ה' אלהיך", כן צטוונו שנאמין מציאות המלאכים והוא העקר השני, לפי שהמלאכים הם המשפיעים כח השכל ומשימים הדבור בפי הנביאים במצות השי"ת, שאלמלא כן אין נבואה, ואם אין נבואה אין תורה, ומפני זה צוה הכתוב מעשה הכרובים להורות על מציאות המלאכים, ומה שהיו שנים ולא אחד כדי שלא תחשוב שהוא צורת האל הנעבד, ואם תאמר יש לך להסתפק בשתי השויות, אין זאת שהרי היו פורשים כנפים למעלה מקבלים שפע כח הבא להם מלמעלה, זהו דעת הרמב"ם ז"ל בענין הכרובים עם קצת לשונו.

169 שו"ת מחנה חיים ח"ב סי' כ"ט

סי' עכ"ל ותולדה למד שכתב בכלל לא חשבה פסל לתפוד חיי חיות ולשונים שבו כמלאכים פלע עבדו על לאו רפיז באותיות ק' דברים עקב על קדושים אשר בלתי וכוונתם שאומרים שכתב חסור כזה משום הגדל כנס דברים לבל הגדל בצבא גרין שפי שכתב מקום חפלה ועי' גרין פי כל המלים וצמדוכי.

והנה לדעתי באיסור אם שני באריות שלמים חבל אם יחי כל אחד מהי ארי וחיי השני לנד ככותל יחי חלק המה ביקף לך איסור ויש לי ראי' שצדק מדברי יושנמי שקלים פי כל הכתוב חיל כתוב לי אומר מעשה

ד. כאלן ראי' אם יש כחאי נרתי אורך ולא נראה כל הקופים של הכוונה ליכא איסור ק' ננטיד (ובפרט בשני אריות קלים באיסור) ודוק.

ואעתיק שורש הדבר מאי זכ בלא לכתמיד שני אריות כזה
לדעתי לדברי רמב"ם וכוספת רבינו גמחי פי
חריטה על פסוק ועשית שנים כרובים זכב חיל על דוד

נשמו עכ"ל נחב כח כמכנס לכוח אריות על הארון סקודש
לונמח לחכר לעקדת ודוק.

17 שו"ת שבט הלוי חלק ד סימן צה

צורת אריות אסור לעשות בבית הכנסת בין על גבי ארון הקודש בין ע"ג הפרוכת, וכיוצא מפורש מדברי הגאונים ובתוספת הרדב"ז ח"ד סי' אלף קע"ח שאסרו בפשיטות... ולענין להסיר, מן הדין היה להסיר ג"כ אצטנף היות שבתשובת מחנה חיים ח"ב סי' כ"ט מלמד זכות על כל עשיית האריות בבית הכנסת ובפרט מה שעושים רק חצי ארי וצד השני חלק, ע"כ עכ"פ אין צריך לעשות מחלוקת עבור זה... ובדברי הרב מחנה חיים יש דברים הצ"ע ובפרט מש"כ דהמנהג לעשות אריות נובע מעשיית ב' כרובים במקדש ומה דמות ודמיון זל"ז - ומה ענין אריות לכרובים - וגם לדמיון צ"ע וכי מותר לעשות ח"ו כרובים בבית הכנסת אלא הדברים רחוקים וצ"ע לסמוך עליהם, עכ"פ לכתחילה בודאי לא

18 שו"ת יחווה דעת חלק ג סימן סב

שאלה: פרוכת שרקום עליה צורת אריות מצדי לוחות שכתוב בהם עשרת הדברות, האם מותר לעשותה, ולתלותה על ארון הקודש מבחוץ. וכן יש לשאול האם מותר להקים על ההיכל של ארון הקודש מלמעלה צורת אריות מברומה או שיש וכדומה מצדי לוחות עשרת הדברות, או יש למנוע כל זה מבית הכנסת? תשובה... בשו"ת חסד לאברהם (חלק יורה דעה סימן ל"ט) כתב, שאף שיש קהלות באשכנז שנהגו להקל בזה, ויש ללמד זכות עליהם, אולם בארץ ישראל שנהגו כל הספרדים מכמה דורות להחמיר כתשובת מרן הבית יוסף באבקת רוכל (סימן ס"ג), וכן נהגו שם גם בבתי הכנסת של האשכנזים, פשוט מאוד שאף בדיעבד שבנו צורות בבתי הכנסת בהיכל בית הכנסת צריך להסירם, ואין בזה איסור משום השחתה, שאין זה אלא דרך תיקון שלא להקל בדבר שהרבה מרובותיהם הגדולים ראשונים ואחרונים אוסרים אותו... ובשו"ת נהרי אפרסמו (חלק יורה דעה סימן ק"ח) השיב על זה (בבדיחותא), כי לא האריות צריכים להחזיק את עשרת הדברות, אלא בעלי הבתים הם שצריכים לקיים ולהחזיק את עשרת הדברות. גם בשו"ת פרי השדה חלק א' (סימן ס') קרא תגר על אלה שציירו ככותל בית הכנסת צורת י"ב מזלות טלה שור תאומים וכו', שהוא מעשה מכוער, ואסור לקיימו... ומכאן שאסור גם כן לצייר סמלי י"ב שבטים אריה נחש צבי וזאב וכיוצא בזה. בסיכום: יש לאסור לתלות פרוכת שמצויר בה אריות על ההיכל של ארון הקודש מבחוץ, וכן יש לאסור להקים צורת אריות מברומה או שיש וכיוצא בזה מעל לארון הקודש, ורבי ישראל שלי"ט א"א נקראים לדרוש ברבים על כך, ולדבר על לב גבאי בית הכנסת בכל אתר ואתר, במתק שפתים, להסיר צורות אלו מבתו הכנסת, ולפרסם ברבים שלא יוספו להקדיש פרוכות כאלה לבית הכנסת, ויש לעשות הכל בחכמה ובתבונה בשלום ובמישור, ולא לגרום ח"ו למחלוקת, כי דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, ולמוכותים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.